బడిదారి

రచయిత :

కస్తూరి నరసింహమూర్తి

బాలభారతి, పామఱ్ఱు, కృష్ణాజిల్లా

డిస్ట్రిబ్యూటర్స్ :

Phone : 530448

స్వాతి బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్

23-8-4 ఆదిశేషయ్యవీధి,

సత్యనారాయణపురం, విజయవాడ-11

బడిదారి

కస్తూరి నరసింహమూర్తి

ముద్రణ

అక్టోబర్ - 99,

పబ్లిషర్స్

శ్రీ మహాలక్ష్మి బుక్ కార్పొరేషన్

మ్యూజియం రోడ్, విజయవాడ - 520 002

Phone No. : (S) 433322, (R) 432750

బొమ్మలు-ముఖచిత్రం

బాలి

వెల : రు. 15/-

ముద్రణ

భావన ఆఫ్‌సెట్ ప్రింటర్స్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్

చంద్రమౌళీ పురం, విజయవాడ - 10

Ph. 481504, 479277

నా మాటలు

ఇది తెలుగుపిల్లలకు బడిదారి. వారు ఉత్సాహంతో ఆడుతూ, పాడుతూ పయనించగల తిన్నని సరిక్రొత్త దారి.

ఈ దారిలో నాలుగేసి అక్షరాలు కూడబలుక్కొని, పొందికగా నాలుగేసి పదాలుగా రూపాలు దాల్చి, జట్టుకట్టి బాలబాలికలను ఊరించి, కవ్వించి నాలుగుస్తంభాలాట లాడిస్తాయి. రెండేసి పదబంధాలు జంటకవులవలె ఒకే భావాన్ని రసవత్తరంగా వ్యక్తపరుస్తాయి. దారిలో అక్కడక్కడా అందమైన పూలమొక్కల లాగా చిన్నచిన్న గేయాలు వాళ్ళను అలరిస్తాయి.

సూచనలు :- ఈ పుస్తకంలో ఉన్న ప్రతిగడిలోని మాటలనీ ముందు అడ్డంగా, పిదప నిలువుగా చాలాసార్లు నిదానంగా చదువుతూ పిల్లలకు వినిపించాలి. తరువాత పలుమార్లు వారిచేత అనిపించాలి. ఆ వెనుక పెక్కుతడవలు చదివించాలి. ఆ మీదట కొద్ది పర్యాయములు వ్రాయించాలి. రోజూ వారీ పాఠాన్ని వల్లెవేయించి ఒప్పగించుకోవటం గ్రుడ్డి చదువుకు దారితీసి పిల్లలకు తీరని హాని కలిగిస్తుంది.

ఉచ్ఛారణ :- 'గ, జ' లను ముక్కుతో అంటే 'ఙ, ఞ' లుగా పలుకుతాయి. 'క, చ, ట, త' వర్గాక్షరాల ముందు వచ్చే 'సున్న'ను వరుసగా 'ఙ, ఞ, ణ, న'లు గాను 'ప, ఫ, బ, భ, య, ర, ల, వ, శ, ష, స, హ'ల ముందు 'సున్న'ను 'మ'గాను ఉచ్ఛరించాలి. 'చ, జ'ల ముందు 'సున్న'ను 'న'గా పలకాలి. నోటిలో 'చ, చే, జ'లు ఒక్క చోటా. 'చ, జ'లు వేరొక్క చోటా పలుకుతాయి. 'ఖ, ఘ, ఛ ....' మొదలైన మహాప్రాణాల ఉచ్ఛారణ 'క్హ, గ్హ, చ్హ ....' ల ఉచ్ఛారణను పోలివుంటుంది. 'క్, గ్, చ్ ....' ఇత్యాదులను తేల్చి పలకాలి. హకారమును ఒత్తి పలకాలి.

ద్విత్వ చిహ్నాలలో ఎనిమిది మినహా మిగిలినవి తలకట్లను కోల్పోయిన హల్లులే. వాని మాతృకలపై ఒకేరకం ఒత్తిడిని కలిగిస్తాయి. పిల్లలు తేలికగా నేర్వగలిగినవి. కనుక అన్నింటిని ఒకే శీర్షిక క్రింద చేర్చబడినవి

ఈ పుస్తక ప్రచురణలో సహకరించిన మిత్రులందరకూ, ముఖ్యంగా తమ అమూల్యమైన అభిప్రాయంతో దీనికి వన్నె, విలువ సమకూర్చిన పూజ్యశ్రీ జోశ్యుల సూర్యనారాయణమూర్తి గారికి నా హృదయ పూర్వక కృతజ్ఞతాభి వందనములు.

దీని అభివృద్ధికై విజ్ఞులు, సహృదయులు చేయు సూచనలను, సవరణలను వినమ్రుడనై స్వీకరించగలవాడను.

— కస్తూరి నరసింహమూర్తి

ఇదిగో ఇటు చూడండి

పిల్లలకు మాటలు రావాలి. వాటితో ఆటలు వాళ్ళకలవాటు కావాలి. ఆ మాటల ఆటలు పాటలకు బాటలను వెయ్యాలి. ఈ క్రమం పుట్టిపెరుగుతున్న పసికందులకు పరిసరమే నేర్పుతుంది. దానిని సక్రమం చేయటమే ఉపదేష్టల, ఉపద్రష్టల ఉపశ్రుతి కావాలి. అదే ఈ "బడిదారి"లో కనబడుతోంది.

బడి బుడుతల బాలభాను వనదగిన శ్రీ కస్తూరి నరసింహమూర్తి గారు ముందే "బడిమెట్లు" కట్టిపెట్టి ఇప్పుడా మెట్లకు దారి చూపుతున్నారు. మనం కొంచెం ఓపిక పట్టితే - ఈ దారిని నడిచి మెట్లెక్కిన వారికి పైనేముందో కస్తూరివారే కనిపింపజేయబోతున్నారు. ఇంతకీ ఇదంతా ఒక మంచి ప్రణాళికాబద్ధమైన కార్యక్రమ మంటున్నాను.

ఈ చిన్ని పుస్తకం వన్నెకెక్కి చిన్నారుల తేటమాటలలో తేనెలూరించే పద మధుకోశం కాగలదని ఆశిస్తున్నాను. మాటలు చక్కగా పలికేటట్లు పిల్లల్ని తీర్చిదిద్దటానికి గ్రంథకర్త చిత్తశుద్ధితో చేసిన పరిశ్రమ ఇందులో ప్రస్ఫుటమవుతోంది. ఇందుకు ఉపాధ్యాయుల సహకారం ఎంతో అవసరం. గ్రంథకర్త ఆంతర్యం గ్రహించి గురువులు బరువులెత్తకుండా బడిపిల్లలతో మెల్లమెల్లగా ఈ మాటలతో ఆటలాడుకోండని నా విన్నపం.

తెలుగులో దంత్యాలైన "చ, జ"ల కెంత ప్రాధాన్యముందో ఇందులో మాటలు చక్కగా బోధిస్తున్నాయి. 'ౘదువు, ౙలి' మొదలైన మాటలు చక్కగా పలకాలా, వద్దా? చెప్పండి. ఇంక బడిదారిని బడి తెలుగు పలుకుల కులుకులు, వాటి లయలు విని అలవోకగా అనిపించండి అమ్మాయిల చేత, అబ్బాయిల చేత అవలీలగా

జోశ్యుల సూర్యనారాయణమూర్తి

అచ్చులు - 16

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఋ ౠ

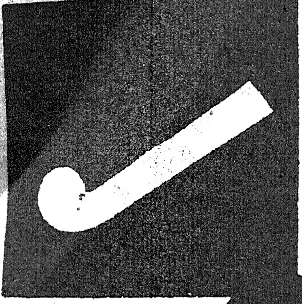
ఎ ఏ ఐ ఒ ఓ ఔ అం అః

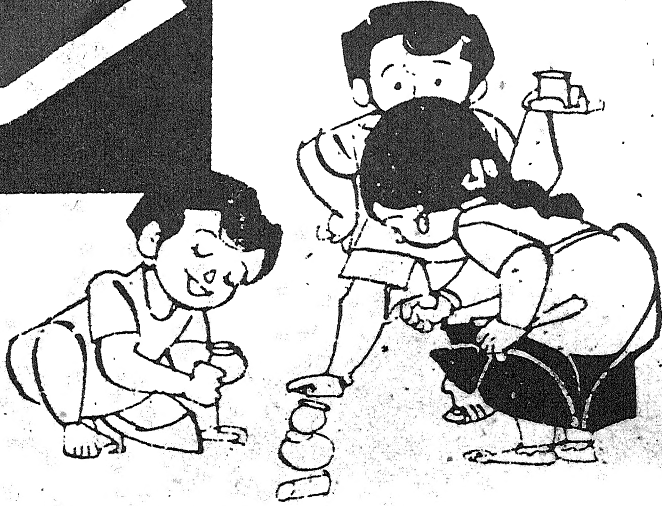
హల్లులు - 38

క	ఖ	గ	ఘ	ఙ		
చ	ౘ	ఛ	జ	ౙ	ఝ	ఞ
ట	ఠ	డ	ఢ	ణ		
త	థ	ద	ధ	న		
ప	ఫ	బ	భ	మ		
య	ర	ల	వ	శ		
ష	స	హ	క్ష	ళ	ఱ	

అ	✓	తలకట్టు
ఆ	ా	దీర్ఘము
ఇ	ి	గుడి
ఈ	ీ	గుడి దీర్ఘము
ఉ	ు	కొమ్ము
ఊ	ూ	కొమ్ము దీర్ఘము
ఋ	ృ	సుడి
ౠ	ౄ	సుడి దీర్ఘము
ఎ	ె	ఎత్వము
ఏ	ే	ఏత్వము
ఐ	ై	ఐత్వము
ఒ	ొ	ఒత్వము
ఓ	ో	ఓత్వము
ఔ	ౌ	ఔత్వము
అం	ం	పూర్ణానుస్వారము
అః	ః	విసర్గము

క	్క	క వత్తు
ఖ	్ఖ	ఖ వత్తు
గ	్గ	గ వత్తు
ఘ	్ఘ	ఘ వత్తు
చ	్చ	చ వత్తు
ఛ	్ఛ	ఛ వత్తు
జ	్జ	జ వత్తు
ఝ	్ఝ	ఝ వత్తు
ట	్ట	ట వత్తు
ఠ	్ఠ	ఠ వత్తు
డ	్డ	డ వత్తు
ఢ	్ఢ	ఢ వత్తు
త	్త	త వత్తు
థ	్థ	థ వత్తు
ద	్ద	ద వత్తు
ధ	్ధ	ధ వత్తు
న	్న	న వత్తు
న	న్	పొల్లు
ప	్ప	ప వత్తు
ఫ	్ఫ	ఫ వత్తు
బ		బ వత్తు
భ	్భ	భ వత్తు
మ	్మ	మ వత్తు
య	్య	య వత్తు
ర	్ర	ర వత్తు
ల	్ల	ల వత్తు
వ	్వ	వ వత్తు
శ	్శ	శ వత్తు
ష	్ష	ష వత్తు
స	్స	స వత్తు
హ	్హ	హ వత్తు
ళ	్ళ	ళ వత్తు
క్ష	్క్ష	క్ష వత్తు
ఱ	్ఱ	ఱ వత్తు





అల - ఇల
అట - ఇట

ఆట - ఊట
ఆద - ఊద

అంగ - ఉంగ
అండ - ఉండ

ఈక - ఊక
ఈత - ఊత

ఆవ - ఏవ
ఆస - ఏస

ఈడ - ఏడ
ఈల - ఏల

ఊడ - ఓడ
ఊల - ఓల

ఐన - ఔన
ఐర - ఔర

ఒర - ఒఱ
అర - అఱ

ఎండ - కండ
ఎంత - కంత

గడ - జడ
గయ - జయ

అంచె - పంచె
చంచ - పంచ

జెమ - తమ
జెల - తల

నగ - పగ
నన - పన

బంక - వంక
బంద - వంద

కశ - దశ
కడ - దడ

అంత - సంత
అంజే - సంజే

పస - వస
పర - వర

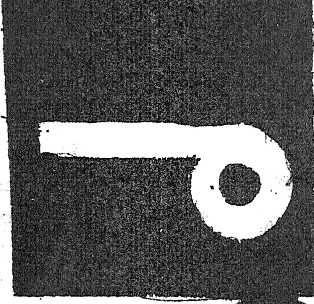
గణ గణ
కళ కళ

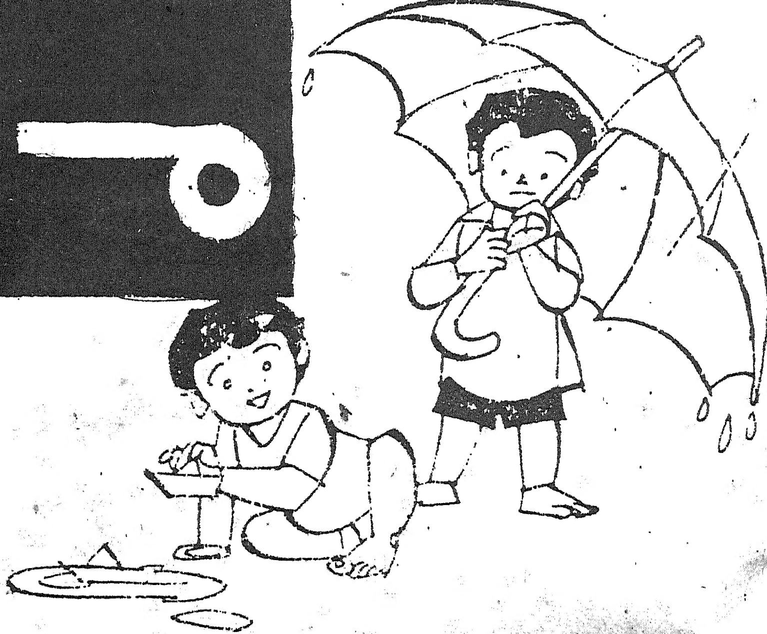
ఈహా - ఊహా
ఈష - ఏష

తల గడ
వన, లత
రమ అండ
ఏల పగ
ఆల మంద
ఊక మంట
అంబ నడక
ఎండ మలమల
గంట గణగణ
శంప తళతళ

తల కడ
మన జెత
కల కండ
ఏల వగ
ఔర ! వంద
చేవక వంట
హంస నడక
మండ గలగల
మంట కణకణ
సంజె కళకళ

బంతిపువ్వు నవ్వు
మల్లెపువ్వు నవ్వు
జాజిపువ్వు నవ్వు
నువ్వు కూడ నవ్వు





కాయ - వాయ కాన - వాన	తార - దార తాత - దాత
చాయ - పాయ చాప - సాప	జాణ - రాణ జాము - రామ

లాల - సాల లాగ - సాగ	జాడ - ఆడ జావ - ఆవ
నావ - బావ నార - బార	బాణా - రాణా బాజా - రాజా
ఆటా - పాటా ఆడా - పాడా	నయా - వయా నగా - వగా
ఆహా - షహా ఆరా - షరా	మాల - శాల మాత - శాంత

బావ పాట
మామ మాట
పాల కాయ
తాత డాబా
చంద మామ
సంత జాగా
దగా కాటా
ఎండా, వానా
సాదా లంగా
బాకా బాజా
ఉషా బాల
సంగ రాణా
కండా తండా
నయన తార

జోల పాట
మాయ మాట
పాప హాయ
పాత డాబా
వంగ జామ
ఎంత దాకా
అణా వాటా
ఎండా, వానా
ఆదా కాదా
ఆహా ఆహా
సదా బాల
మహా రాణా
అండా దండా
బాల తార

9



కంకి - వంకి
కంది - వంది

బండి - దండి
బంతి - దంతి

కటి - తటి
కరి - తరి

కలి - చెలి
కవి - చెవి

మతి - గతి
మణి - గణి

అది - మది
అహి - మహి

అని - వని
అలి - వలి

గమి - తమి
గడి - తడి

గరి - మరి
గసి - మసి

శశి - కాశి
శని - కాని

కాకి - బాకి
కాడి - బాడి

ఈగి - రాగి
ఈవి - రావి

ఆజి - వాజి
ఆది - వాది

సాటి - వాటి
సామి - వామి

రాణి - వాణి
రాయి - వాయి

దాలి - వాలి
దారి - వారి

పాడి - వాడి
పాపి - వాపి

కంచి - కాంచి
కంతి - కాంతి

కాళి - పాళి
కారి - పారి

జిగి బిగి
జిలి బిలి

విరి - సిరి
విడి - సిడి

మన దారి	బడి దారి
చిర కారి	హిత కారి
మంగ పతి	మంద మతి
ఇంట బడి	గంట సడి
జాలి మాట	లాలి పాట
కాని పని	కాలి శని
పది మంది	పని ఉంది
పసి బాల	మణి మాల
నింగి శశి	ధాణి నిసి
పాహి పాహి	రంగశాయి





చీమ - సీమ
చీల - సీల

బీట - మీట
బీద - మీద

పీట - తీట
పీత - తీత

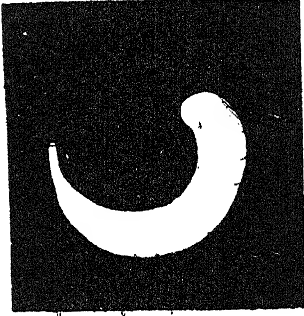
అదీ - ఇదీ
అవీ - ఇవీ

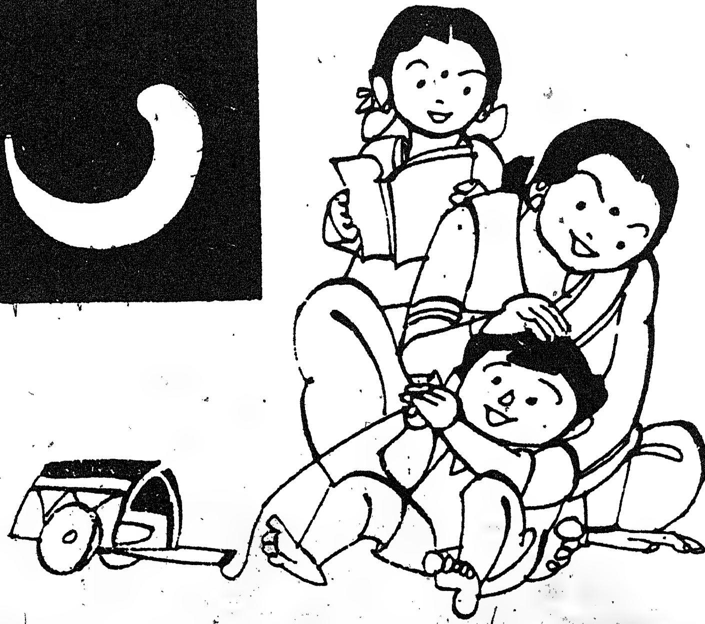
బంగీ - అంగీ బండీ - అండీ	చేలి - గిలీ చేలీ - గిలీ
వాణీ - రాణీ వాయీ - రాయీ	టీక - టీకా హీన - హీరా
రాజీ - మాజీ బాకీ - జాకీ	మరీ మరీ వినీ వినీ

వానా వానా వెళ్ళిపో!
వేళా పాళా లేదా, పో!
వస్తే రాత్రికి వచ్చి పో!
ఆడేటప్పుడు వద్దు, పో!

సీత చీర	జరీ చీర
బీద తిండి	చీమ తిండి
మాతా వాణీ	వీణా పాణీ
మీరా పాట	హీరా ఆట
లీల సీసా	నీలి సీసా
చేడీ తీపి	జీడీ తీపి
మన నీతి	జన రీతి
మాట బాకీ	ఓటి బాకీ
కాశీ పతి	కాళీ పతి

చూడ చక్కని రాజు
చుక్కలకు రారాజు
అడుగడుగో రేరాజు
అతడే నెలరాజు





ఆకు - ఏకు
ఆరు - ఏరు

డాగు - బాగు
డాబు - బాబు

వాదు - నాదు
వాడు - నాడు

గాజు - రాజు
గాటు - రాటు

జాము - నాము
జాను - నాను

కాసు - దాసు
కాచు - దాచు

పాతు - బాతు
పాము - బాము

తాపు - వాపు
తాలు - వాలు

కాయు - పాయు
కావు - పావు

మంచు - వంచు
మందు - వందు

అంటు - గంటు
అంతు - గంతు

కంగు - మంగు
కందు - మందు

దిండు - నిండు
దింపు - నింపు

కీలు - వీలు
కీడు - వీడు

వీపు - తీపు
వీరు - తీరు

కుంట - గుంట
కుండ - గుండ

కుహూ కుహూ
అను అను

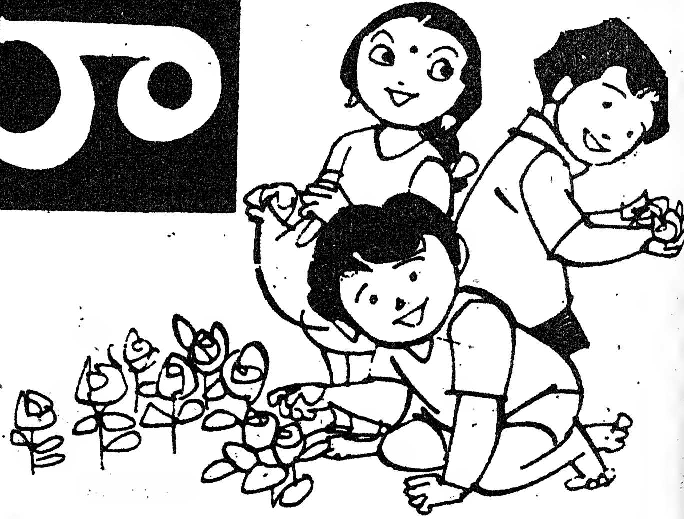
తాళు తాళు
చేలు చేలు

శుచి - రుచి
శుని - ముని

పసుల సంత పాల పుంత
బావి నీరు వాడి తీరు
అప వాదు తల నాదు
తడ బాటు నగు బాటు
వరి సాగు పని జోగు
నిండు శశి పండు నిసి
కులసతి గుణవతి
కురుల ముడి విరుల గుడి
వంగ పండు రంగు తుండు
తులువ పలుకు విషము చిలుకు
మనసు శుచి మాట రుచి

మొగ్గ విచ్చితే
అది పువ్వు;
మొగము విచ్చితే
అది నవ్వు.

ూ



కూన - గూన
కూడ - గూడ

పూత - మూత
పూట - మూట

దూత - ఊత
దూడ - ఊడ

బూచి - సూచి
బూది - సూది

కూడు - చూడు
కూరు - చూరు

జూరు - నూరు
జూలు - నూలు

తూచు - పూచు
తూడు - పూడు

తీరూ వారూ
తీపూ వాపూ

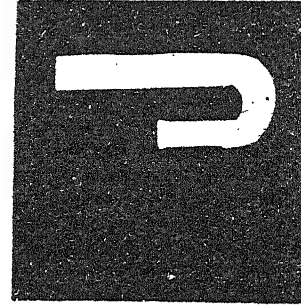
పూయూ కాయూ
లావూ తావూ

హోహో హూహూ
బాకా తూతూ

సూది వెంట దారం
రోజు వెంట వారం
కాలి వెంట దూరం
చదువు వెంట సారం

కూటి మాట
సూది మందు
గాలి బూర
పాడు చూపు
రాజ దూత
నూతి మూతి
ఆటూ ఓటూ
వాలూ జాలూ
ఆవూ దూడా
బాగూ ఓగూ
తూతూ రాజా
ఆరూ మూడూ
వాపూ కాపూ

పూట పూట
గూడ కందు
సాగు మూర
వాడి తూపు
రాని మూత
మూగ దూతి
చేటూ మాటూ
వీలూ చేలూ
పూవూ పిందా
ఆగూ సాగూ
తూతూ బాజా
పాడూ ఓడూ
మందూ మాకూ





కంచె - మంచె కండె - మండె	నెల - వెల నెర - వెర
సాలె - ఏలె సాగె - ఏగె	బెండ - ఎండ బెండు - ఎండు

పెంచే - తెంచే పెంపు - తెంపు	అంకె - వంకె అంచె - వంచె
కంబె - గంబె ఈబె - ఒంబె	ఆరె - సారె గారె - బూరె
ఆమె - ఈమె ఆపె - ఈపె	తెగ - సెగ తెల - సెల
అదె - ఇదె అవె - ఇవె	ముంజె - పూజె ముంచె - పూచె

చీర చెంగు	కెంపు రంగు
నెల వంక	నెల కింక
బెదరు గుండె	బెండు కండె
చెద పురుగు	చెడ తరుగు
వెలగ పండు	విరుల చెండు
వెండి తెర	వెలుగు పెర
గారె, బూరె	వారె ! వారె !
అరటి గెల	చేవుక వెల
ఒంటె మెడ	ఒంపు మెడ
అందె పలుకు	సందె కులుకు
పెంకె మనసు	మాట పెళుసు
ఉరుడవలె	వండవలె
పూవు పూసె	కాయ కాసె
జెండా రంగులు	రెండా ? మూడా ?

ే



చేద - సేద
చేవ - సేవ

పేక - మేక
పేట - మేట

చేత - జేత
చేడె - జేడె

నేత - వేత
నేల - వేల

తేట - వేట
తేప - వేప

గేడి - మేడి
గేలి - మేలి

రేగు - వేగు
రేచు - వేచు

చేను - మేను
చేపు - మేపు

నేను - పేను
నేడు - పేడు

కేరు - తేరు
కేలు - తేలు

దేకు - రేకు
దేవు - రేవు

బేల - హేల
బేడ - ఏడ

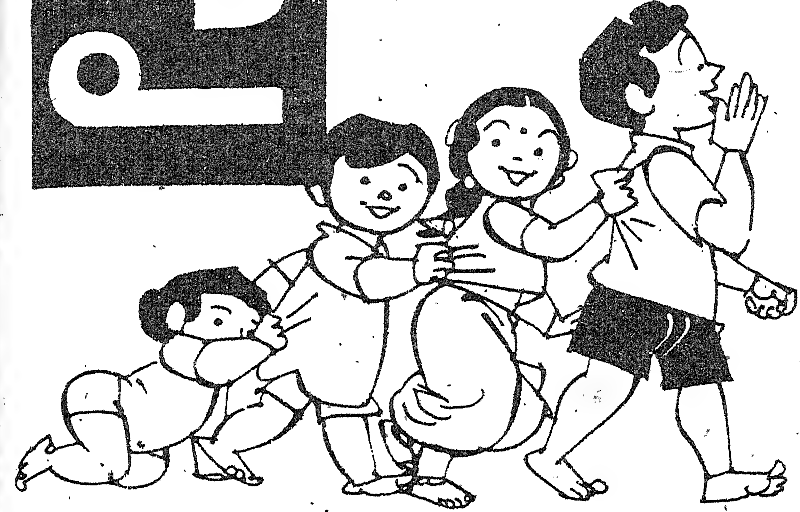
డేగ - లేగ
డేరా - లేరా

ఏకు - ఏకు
ఏపు - ఏపు

నేడు నేడే
తేమ నేల
తేటి శుచి
ఆడే ఈడూ
అంటే అను
ఆడవాయే
చూడమంటే
మేడే నేడే
లేత వేపు
వేడి నేయి
నేరేడు విందు

రేపు రేపే
పేద నేల
తేనె రుచి
పాడే ఈడూ
తింటే తిను
పాడవాయే
చూడవాయే
జేజే జేజే
ఎంత సేపు
కాలు చేయి
నేలకే ముందు

ై



కైక - కైత
పైట - పైన

చైనా - చైను
లైలా - లైటు

మైదా - మైకా
బైట - బైలు

రైతు - రైలు
వైపు - వైరు

వైరి - వైపు
తైరు - షైరు

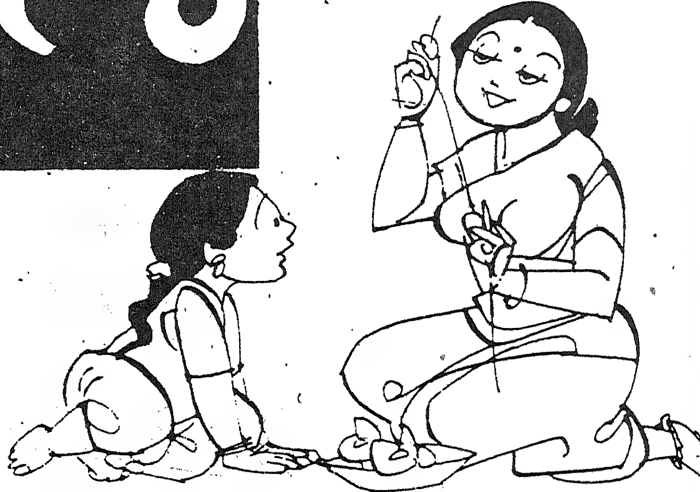
సైగ - సైచు
గైరు - జైలు

జన వైరి　　మన వైరి
పైర గాలి　　పైడి గాలి
రైలు కేక　　మైలు డాక
ఆరు బైట　　బారు పైట
రైతు గతి　　దైవ గతి
బైసి మాలె　　కైక మారె
హైమ వతి　　శైవ మతి
మాటకు మైనా　　ఆటకు చైనా

నీవే నేనై　　నేనే నీవై
పూవై, పిందై　　కాయై, పండై
రైలు నాపు　　సైగ ఎరుపు
మైదు నడక　　జైలు పడక
పదవి కైపు　　మదము వైపు

అమ్మ రావే
కన్నమ్మ రావే
చుక్క రావే
రేచుక్క రావే
మల్లె రావే
సిరిమల్లె రావే
బంతి రావే
పూబంతి రావే
పాప రావే
కనుపాప రావే
రాణి రావే
మహరాణి రావే

ొ



కొన - దొన
కొర - దొర

పొద - సొద
పొర - సొర

తొగ - మొగ
తొన - మొన

నొగ - పొగ
నొంచు - పొంచు

కొంప - రొంప
కొండి - రొండి

జొట జొట
లొట లొట

కొంకు - బొంకు
కొంగు - బొంగు

ఒంపు - టొంపు
సొంపు - జొంపు

కొంగ - గొంగ
చొంగ - దొంగ

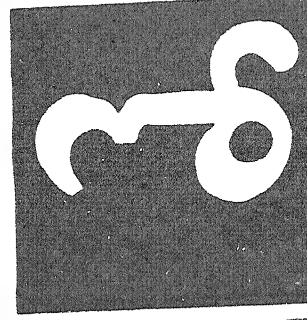
పొంత - బొంత
కొంత - హొంత

అక్కయ్య కోసేవి
మల్లె మొగ్గలు
బావయ్య వేసేవి
పిల్లి మొగ్గలు

సూది కొన
తాటి బొండు
తడి కొంప
పాడు సొద
నీట కొంగ
దొండ పాదు
పనస తొన
దొంగ పొరుగు

వాడి మొన
దాటి పొందు
వడి రొంప
గాలి రొద
వేట దొంగ
మొండి పాదు
పైన సొన
గొంతు అరుగు

రామ చిలుక
పలుకు అందం
రాజ హంస
నడక అందం
పోతు నెమలి
నటన అందం
మంచిమనిషి
గుణము అందం





కోక - తోక
కోట - తోట

కోన - సోన
కోల - సోల

జోక - పోక
జోత - పోత

కోయ - బోయ
కోర - బోర

మోత - హోత మోర - హోర	గోము - నోము గోరు - నోరు
పోతు - లోతు పోపు - లోపు	తోచు - దోచే తోపు - దోపు
మోజు - రోజు మోయు - రోయు	గోగు - జోగు గోడు - జోడు
చోటు - మోటు చోపు - మోపు	టోకు - డోకు టోలీ - డోలీ

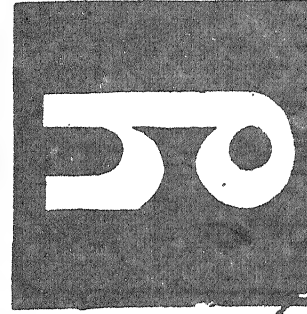
ఏదో ఏదో ఏవో ఏవో	షోకు - మోకు యోగి - యోష

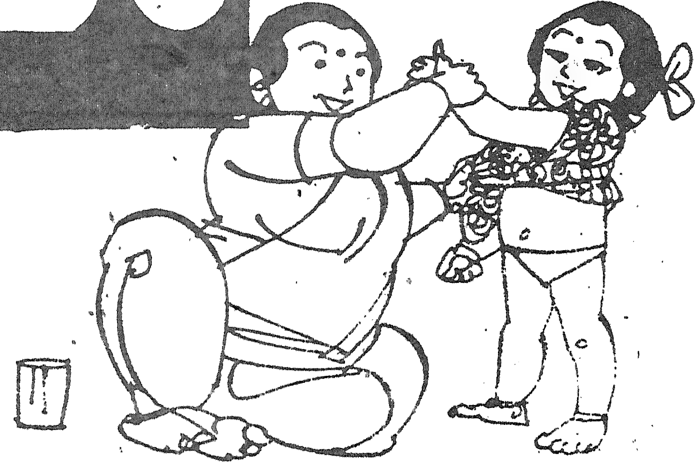
ఈదు జోదు
ఇంట పోరు
ఊగు డోల
పాదు గోము
మూగ నోము
పాప నోరు
డోలు విలువ
సోగ కనులు
కాడి మోకు
తోట బావి
ఆటు పోటు

తోడు తోడు
వెంట హోరు
సాగు జోల
మాడు మోము
మోడి జోము
పాలు కోరు
తోలు చేలువ
జోడు గనులు
కదప బోకు
మోట బావి
అలల గోటు

కోడి కూత   జోరు మోత
నిలువు దోపు   గడువు లోపు
అదో ఇదో   అటో ఇటో
నోటు కోసం   ఎంత మోసం

తొలి కోడి, మలి కోడి
మేల్కొల్పు జోడీ.
తొలి ప్రొద్దు, మలి ప్రొద్దు
వెలుగు లవి ముద్దు.
తొలి పలుకు, మలి పలుకు
తేనియల చిలుకు.
తొలి పంటు, మలిపంట
చాలు ఇంటింట.





కౌను - గౌను
టౌను - పౌను

గౌరి - మౌరి
శౌరి - సౌరి

తౌడు - ద్రౌడు
గౌడు - చౌడు

కౌలు - గౌలు
డౌలు - రౌలు

ఔజు - కౌజు
లౌజు - పౌజు

జౌళి - మౌళి
హౌరా - ఔరా

బౌవౌ బౌవౌ
చౌచౌ నౌనౌ

దౌడ వాపు తౌడు క్రౌపు
పాత నౌక కారు చౌక
కౌలు చేలు చౌడు తేలు
జటా మౌళి సదా మౌని
దౌడు పౌరు రౌతు కోరు
సతి గౌరి హరి శౌరి
ఏనుగు హౌదా రౌతుకు హోదా

మహాప్రాణాలు

శాఖ - శిఖ
శాఖి - శిఖి

మఘ - వైఘ
నిఘా - ఘోష

ఛవి - వాంఛ
ఛాయ - ఛాఛా

శుంఠ - ముఠా
ఠారు - ఠీవి

ఝంఝు - ఝరి
ఫణి - ఫలి

కథ - గాథ
రథి - పథి

ఊఢ - వోఢ

ఢాక - రూఢి

సభ - శోభ

భామ - భూమి

ధర - ధని

ధార - ధీర

ధన రాశి	ఫల రాశి
గాన సభ	దాన శోభ
మన రంధి	ధన రంధి
జన ఘోష	శిఖి భాష
మేఘ మాల	అంబు ధార
భరత భూమి	వీర భూమి

ఛాయా సతి	బాధా మతి
దేశ భాష	దేవ భాష
శశి ఖేల	సఖి హేల

మామ పంపెనూ
మామిడి పండ్లు
ఎంతో తియ్యని
ఎనిమిది పండ్లు
అన్నకు ఒకటీ,
అక్కకు ఒకటీ,
నాన్నకు ఒకటీ
నాకూ ఒక్కటి
చెల్లికి రెండూ
అమ్మకు రెండూ.

ద్విత్వాలు

మొక్క - బుక్క
మొగ్గ - బుగ్గ

గచ్చ - పచ్చ
గడ్డ - పడ్డ

పజ్జ - బొజ్జ
పట్ట - బొట్ట

అట్ట - బుట్ట
అవ్వ - బువ్వ

అత్త - దుత్త
అన్న - దున్న

బద్ద - వద్ద
బల్ల - వల్ల

అప్ప - రెప్ప
అబ్బ - రెబ్బ

అమ్మ - కొమ్మ
అయ్య - కొయ్య

లెస్స - తస్స
లెక్క - తక్క

చక్కి - పక్కి
చట్టి - పట్టి

పచ్చి - చిచ్చి
పల్లి - చిల్లి

కత్తి - నెత్తి
కమ్మి - నెమ్మి

గట్టి - మట్టి
గడ్డి - మడ్డి

కొద్ది - ఎద్ది
కొన్ని - ఎన్ని

పిప్పి - బొప్పి
పిల్లి - బొల్లి

అట్టు - కట్టు
అద్దు - కద్దు

ఉక్కు - ముక్కు
ఉగ్గు - ముగ్గు

కళ్ళు - పళ్ళు
కప్పు - పప్పు

నజ్జు - గుజ్జు
నట్టు - గుట్టు

బట్టె - గొట్టె
పల్లె - మల్లె

అడ్డు - సొడ్డు
అమ్ము - సొమ్ము

వన్నె - చిన్నె
తమ్మె - సమ్మె

అబ్బి - గొబ్బి
అగ్గి - గొగ్గి

నవ్వు - పువ్వు
కస్సు - బుస్సు

అచ్చు - ఉచ్చు
అప్పు - ఉప్పు

ఎడ్డె - ఒడ్డె
అద్దె - మిద్దె

పొత్తు - మత్తు
పొన్ను - మన్ను

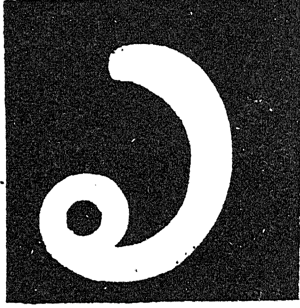
తుట్టె - ముట్టె
కుప్పె - మొప్పె

మబ్బు - జబ్బు
మల్లు - జల్లు

డేగ ముక్కు   వాడి ఉక్కు
మంచి ఒజ్జ   పూల సజ్జ
ఆవు నెయ్యి   అడిగి వెయ్యి
ఊదు వత్తి   పూల గుత్తి
తెల్ల పిల్లి   పిల్ల తల్లి
చిట్టి అయ్య   వట్టి కొయ్య
అవ్వ ఆట   గవ్వ లాట
తేనె బొట్టు   తేటి పట్టు
నత్త గుల్ల   ఉత్త డొల్ల
పెద్ద రెమ్మ   చిన్న కొమ్మ
తాత సుద్దు   దాట వద్దు
తప్పు ముప్పు   విప్పి చెప్పు
చిన్న మిద్దె   పెద్ద అద్దె

ఒంటి కొవ్వు   కాలు దువ్వు
మన పల్లెలు   మన ముల్లెలు
పాల బుగ్గలు   పూల మొగ్గలు
చిలిపి బుజ్జి   మిరప బజ్జి
అక్కకు సిగ్గు   బావకు దగ్గు
రెక్క ఆడు   డొక్క పూడు
మెప్పూ, దెప్పూ   ఉప్పూ, నిప్పూ
పంది కొక్కు   పగలు నక్కు
పువ్వు పువ్వే   నవ్వు నవ్వే

చెండు చేరి
కులుకుతుంది
మల్లెపువ్వు
జడను దూరి
నవ్వుతుంది
కొంటె నవ్వు.





ఋషి - కృషి
ఋణి - సృణి

వృతి - హృతి
వృథ - పృథ

కృతము - ఘృతము   బృందము - వృంతము
వృతము - భృతము   భృంగము - శృంగము

గృహ రాణి   మృదు పాణి
వారికి ఋణము   వీరికి తృణము
భృంగ నాదము   బృంద గానము
బంగారమే భృంగారము
ఆడువారికి శృంగారము

కాలిందమ్మా అవ్వాయి
తూలిందమ్మా అమ్మాయి
ఎగిరిందమ్మా అవ్వాయి
ఏడ్చిందమ్మా అమ్మాయి
పేలిందమ్మా అవ్వాయి
బెదరిందమ్మా అమ్మాయి
వెలిగిందమ్మా అవ్వాయి
కులికిందమ్మా అమ్మాయి

అర్థములు

అంగీ - చొక్కా

అంచె - హంస

అంచె - టపా

అంజె - అడుగు

అసి - యుద్ధము

అర - అఱ

అఱ్ఱు - మెడ

అళి - తుమ్మెద

అహి - పాము

ఆజి - యుద్ధము

ఆద - విచారము

ఆరె - చెప్పులు కుట్టే సూది

ఇల - భూమి

ఈగి - దానము

ఈవి - దానము

ఈష - నాగటి కొయ్య

ఈహ - కోరిక

ఊఢ - భార్య

ఊత - ఆధారము

ఊద - వాపు

ఊళ - నక్కకూత

ఋణి - అప్పుచేసినవాడు

ఎడ - చోటు

ఎద - హృదయము

ఎల - లేత

ఏవ - అసహ్యము

ఏష - కోరిక

ఐర - కళ్ళమసక

ఒజ్జ - గురువు

ఒడ్డె - ఒరియా

ఒర - పరీక్షకు పెట్టు గీటు

ఒఱ - కత్తినుంచు ఒఱ

ఓల - స్నానము

ఔజె - పనివాడు

కందు - నలుపు

కటి - మొల

కద్దు - కలదు

కరి - ఏనుగు

కశ - కొరడా

కాంచి - స్త్రీ మొలనూలు

కాన - అడవి

కారి - చేయునది

కురులు - వెంట్రుకలు

కేరు - తిరస్కరించు

కైత - కవిత

కొంకు - వెనుదీయు

కొర - ప్రయోజనము

కౌజె - కౌజుపిట్ట

కౌను - నడుము

ఖేల - ఆట

గణి - వేదవేత్త

గమి - గుంపు

గరి - రెక్క

గుండ - పొడుము

గూన - పెద్దకుండ

గెడ - సమీపము

గొంగ - శత్రువు

గోటు - ఒయ్యారము

ఘృతము - నెయ్యి

ఘోష - పెద్దఅరుపు

చంచ - గడ్డిబొమ్మ

చిరకారి - వివేకముగల ఒక ముని బాలకుడు

చిల - మేకు

చేడె - స్త్రీ

చవి - రుచి

చేవు - కలత

ఛవి - కాంతి

జటామౌళి - ముని

జాణ - నేర్పరి

జిగిబిగి - ఆకట్టుకొను

జిలిబిలి - మనోజ్ఞమైన

జేడె - బురదనేల

జేత - జయించువాడు

జేను - మృదుమధురమైన

జాలు - అల్పప్రవాహము

జొంపు - కొండలో ఊటనీరు

జోక - అందము

జోత - నమస్కారము

జోలి - ఒకరాగము

ఝుంఝు - తుఫాను

టొంపు - అపవాదు

టోలీ - అరసైన నాణెము

డోలీ - ఉయ్యాల వంటి అందలము

డౌలు - దంభము

తక్క - మినహా

తటి - ఒడ్డు

తమి - అపేక్ష

తమ్మె - చెవియొక్క అడుగుభాగము

తరి - సమయము

తప్ప - కొవ్వు

తూడు - తామరకాడ

తూతూ - వట్టి వట్టి

తూపు - బాణము

తృణము - గడ్డిపోచ

తెంపు - తెగువ

తేటి - తుమ్మెద

తేప - తెప్ప, తడవ

తొగ - ఎఱ్ఱకలువ

దంతి - ఏనుగు

దార - భార్య

దూతి - పరిచారిక

దొన - అమ్ములపొది

నన - చిగురు

నయా - క్రొత్త

నింగి - ఆకాశము

నిసి - రాత్రి

నెమ్మి - ప్రేమ

నెర - నిండైన

నొంచు - నొప్పించు

నొగ - బండి పోలు

నౌ - నవ్వు

పంచ - పెద్ద; ఐదు

పథి - మార్గసంబంధమైన

పర - పరాయి

పక్కి - పక్షి

పజ్జ - సమీపము

పడ్డ - తొలిచూలుగేదె

పర్ణి - కారుమినుము; ఒక అప్సర

పారి - ఒకసారి

పూజె - పాత్రలమీది చిత్రములు

పృథ - కుంతి

పొంత - సమీపము

పొన్ను - కఱ్ఱ చివరి కట్టు

పోక - వక్క

పౌజు - దండు

ఫలి - చెట్టు

బర్హి - నెమలి

బాణా - దండాయుధం

బాకి - వెడల్పైన

బాడి - బురద

బేల - ముగ్ధ

బైసి - సిగ్గు, గౌరవం

భోర - రొమ్ము
భృంగము - తుమ్మెద
భృతము - భరింప బడినది
మంగు - ముఖముమీద నల్లనిపొడ
మండె - ఆరవేసిన పొగాకు కుప్ప
మఘ - మఘానక్షత్రం
మహి - భూమి
మాజీ - మునుపటి
మాద్రి పాండురాజుభార్య
మీలు - చేపలు
ముంజె - తాటిముంజె
మైదు - మాయ, మైకము
మొగ - మొదలు, మొన
మొప్పె - మూర్ఖుడు, మూర్ఖురాలు
మోడి - విధము, దస్తూరి

మౌరి - నాగస్వరము
మౌళి - సిగ, కొప్పు
రథి - రథము మీద పోవువాడు
రాణ - సొంపు
రాటు - శ్రమము
రోయు - అసహ్యపడు, వెదకు
రోలు - రగులు, మండు
లాగ - గుహ, కన్నము
లెంక - సేవకుడు
లేమ - స్త్రీ
లౌజు - కొబ్బరిలౌజు
లెస్స - బాగు, మంచి
వర - ఉసిరిక చెట్టు; పసుపు
వయా - ద్వారా
వంది - స్తోత్రముచేసి జీవించువాడు
వని - వనము
వలి - ముదుత

వాజి - గుఱ్ఱము
వాటి - తోట
వారి - నీరు
వాపి - నడబావి
విరి - పువ్వు
వీడు - పట్టణము
వృతి - కంచె
వృతము - ఆవరింపబడిన
వృంతము - తొడిమె
వెర - ఆశ్చర్యము
వేల - చెలియలికట్ట
వైరి - శత్రువు
వైఘు - ఒకనది
వోఢ - రథసారథి
వర్ణి - బ్రహ్మచారి, చిత్రకారుడు
శంప - మెఱపు
శశి - చందమామ

శాఖ - కొమ్మ
శుని - ఆడకుక్క
శైవమతి - శివునియందు మనస్సు కలది
శిఖి - నెమలి, అగ్ని
శృంగము - కొమ్ము
శౌరి - విష్ణువు
షహ - చదరంగములో ఒక ఎత్తు
షర్షా - ఒకరాజు
సదా - ఎల్లప్పుడు
సడి - శబ్దము, నింద
సాగ - సాగనారమొక్క
సాల - శాల
సామి - స్వామి
సిడి - ఏతపుమ్రాను
సృణి - అంకుశము
సెల - రాయి

సేద - అలసట

సొడ్డు - కొఱత; ఆటలో వేయుదెబ్బ

సోగ - పొడవైన

సోన - వర్షము

సౌరి - శౌరి, విష్ణువు

హీన - ఆదుమెంమె

హీరా - వజ్రము (హిందీ)

హాహా హూహూ - ఒకజాతి గంధర్వులు

హృతి - అపహరణము

హేల - శృంగార విలాసము

హైమవతి - పార్వతి

హొంత - నెర్పుగా

హోత - యజ్ఞము చేయువాడు

హోర - అహోరాత్రము; గంట

హౌదా - ఏనుగుమీది అంబారి

